

HUTNICTWO METALI NIEŻELAZNYCH	N O R M A B R A N Ż O W A	BN-86
	Analiza chemiczna rud i odpadów cynkowo-ołowiowych	0818-01/06
	Oznaczenie zawartości żelaza całkowitego i dwuwartościowego	
		Grupa katalogowa 0139

1. OZNACZANIE ZAWARTOŚCI ŻELAZA CAŁKOWITEGO

1.1. Metoda kompleksometryczna

1.1.1. Zasada oznaczania — rozpuszczanie próbki w kwasie azotowym i siarkowym, wydzielenie żelaza w postaci wodorotlenku, rozpuszczenie w kwasie solnym i miareczkowanie jonów żelaza roztworem EDTA wobec kwasu sulfosalicylowego jako wskaźnika.

1.1.2. Odczynniki i roztwory

a) Kwas solny (1,18) i roztwór 1+3.
b) Kwas azotowy (1,40).
c) Kwas siarkowy (1,83).
d) Kwas sulfosalicylowy, roztwór 2%(m/V).
e) Amoniak (0,91) i roztwór 1+1.
f) Nadtlenek wodoru, roztwór 3%(V/V).
g) Sól dwusodowa kwasu etylenodwuaminoczworoocowego (EDTA), roztwór o $c = 0,05 \text{ mol/dm}^3$: 18,62 g EDTA rozpuścić w wodzie, przenieść do kolby pomiarowej pojemności 1000 cm³ dopełnić wodą do kreski i wymieszać. Miano roztworu EDTA oznaczyć w następujący sposób: $0,3 \div 0,5 \text{ g}$ tlenku żelazowego wysuszonego w temperaturze 105°C rozpuścić w 15 cm³ kwasu solnego. Całość rozcieńczyć wodą do objętości 150 cm³, dodać 5 cm³ roztworu nadtlenu wodoru, zagotować i po dodaniu 5 cm³ roztworu kwasu sulfosalicylowego doprowadzić roztworem amoniaku do fioletowoczerwonego zabarwienia roztworu (pH = 1,5 ÷ 2). Miareczkować na gorąco roztworem EDTA do zmiany barwy na czysto żółtą. Miano roztworu EDTA (K) wyrażone w gramach żelaza na 1 cm³ roztworu obliczyć wg wzoru

$$K = \frac{m \cdot 0,6994}{V} \quad (1)$$

w którym:

m — odważka tlenku żelazowego, g,
 V — objętość roztworu EDTA zużytego do miareczkowania żelaza, cm³,

0,6994 — zawartość żelaza w 1 g tlenku żelazowego.

1.1.3. Wykonanie oznaczania. Odważkę 0,5 ÷ 1,0 g próbki umieścić w zlewce pojemności 600 cm³, zwilżyć wodą i rozpuścić na gorąco w 15 cm³ kwasu azo-

towego. Odparować do objętości około 5 cm³, dodać 5 cm³ kwasu siarkowego i ogrzewać roztwór do wydzielenia się białych par. Roztwór ostudzić, dodać 10 cm³ kwasu solnego, zagotować i rozcieńczyć wodą do objętości 150 cm³. Następnie dodać 5 cm³ roztworu nadtlenu wodoru i na gorąco wytrącić amoniakiem osad wodorotlenków. Całość zagotować, przesączyć przez miękki sącdek i osad przemyć gorącą wodą z dodatkiem amoniaku. Osad wodorotlenków rozpuścić w roztworze kwasu solnego, rozcieńczyć wodą do objętości 150 cm³, dodać 5 cm³ roztworu nadtlenu wodoru i dalej postępować jak przy nastawieniu miana roztworu EDTA.

1.1.4. Obliczanie wyników. Zawartość żelaza (X) obliczyć w procentach wg wzoru

$$X = \frac{V \cdot K}{m} \cdot 100 \quad (2)$$

w którym:

V — objętość roztworu EDTA zużytego do miareczkowania, cm³,

K — miano roztworu EDTA wyrażone w gramach żelaza na 1 cm³ roztworu,

m — odważka próbki, g.

1.1.5. Dopuszczalne różnice między wynikami równoległych oznaczeń przy zawartości żelaza:

od 1,0 do 2,0% — 0,10%,

powyżej 2,0 do 5,0% — 0,20%,

powyżej 5,0 do 8,0% — 0,25%,

powyżej 8,0 do 10,0% — 0,30%.

1.2. Metoda miareczkowania z dwuchromianem potasowym

1.2.1. Zasada oznaczania — rozpuszczanie próbki w kwasie azotowym i siarkowym. Wydzielenie żelaza w postaci wodorotlenku, rozpuszczenie w kwasie solnym, zredukowanie żelaza trójwartościowego chlorkiem cynowym i miareczkowanie roztworem dwuchromianu potasowego wobec dwufenyloaminy jako wskaźnika.

1.2.2. Odczynniki i roztwory

a) Kwas solny (1,18) i roztwór 1+5.

b) Kwas azotowy (1,40).

c) Kwas siarkowy (1,83).

Zgłoszona przez Instytut Metali Nieżelaznych
Ustanowiona przez Dyrektora Instytutu Metali Nieżelaznych dnia 9 grudnia 1986 r.
jako norma obowiązująca od dnia 1 lipca 1987 r.
(Dz. Norm. i Miar nr 3/1987, poz. 10)

d) Mieszanina kwasów fosforowego i siarkowego: do 600 cm³ wody dodać ostrożnie, mieszając, 150 cm³ kwasu fosforowego (1,7), 150 cm³ kwasu siarkowego (1,83), ostudzić i uzupełnić wodą do objętości 1000 cm³.

e) Amoniak (0,91).

f) Chlorek cynawy, roztwór 10%(m/V) w roztworze kwasu solnego (1+5).

g) Chlorek rtęciowy, roztwór 5%(m/V).

h) Dwufenyloamina, roztwór 0,1%(m/V).

i) Dwuchromian potasowy, roztwór o $c(\frac{1}{6}\text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7) = 0,1 \text{ mol/dm}^3$: odważyć 4,9035 g dwuchromianu potasowego uprzednio wysuszonego w 180°C, rozpuścić w wodzie w kolbie pomiarowej pojemności 1000 cm³, dopełnić wodą do kreski i wymieszać. Miano roztworu dwuchromianu potasowego oznaczyć w następujący sposób: odważyć 0,3 ÷ 0,5 g tlenku żelazowego wysuszonego w temperaturze 105°C do kolby stożkowej pojemności 300 cm³, rozpuścić w 15 cm³ kwasu solnego, przykryć kolbę szkiełkiem zegarkowym i ogrzewać na łaźni wodnej do całkowitego rozpuszczenia. Rozpuszczanie można przyspieszyć dodając kilka kropli roztworu chlorku cynawego. Roztwór rozcieńczyć wodą do objętości 30 cm³, ogrzewać do wrzenia i zredukować żelazo trójwartościowe roztworem chlorku cynawego dodając po odbarwieniu roztworu 3 krople nadmiaru. Zawartość kolby ostudzić, rozcieńczyć do objętości 150 cm³ świeżo przygotowaną zimną wodą, dodać 15 cm³ roztworu chlorku rtęciowego oraz 20 cm³ mieszaniny kwasów fosforowego i siarkowego. Następnie dodać 5 kropli wskaźnika i powoli miareczkować roztworem dwuchromianu potasowego do przejścia zielonego zabarwienia w granatowe. Miano roztworu dwuchromianu (K) wyrażone w gramach żelaza na 1 cm³ obliczyć wg wzoru

$$K = \frac{m \cdot 0,6994}{V} \quad (3)$$

w którym:

m — odważka tlenku żelazowego, g,

V — objętość roztworu dwuchromianu potasowego zużytego do zmiareczkowania żelaza, cm³.

0,6994 — zawartość żelaza w 1 g tlenku żelazowego.

1.2.3. Wykonanie oznaczania. Odważyć 0,5 ÷ 1 g próbki do zlewki pojemności 600 cm³ i rozpuścić na gorąco w 15 cm³ kwasu azotowego. Roztwór odparować do objętości około 5 cm³, dodać 5 cm³ kwasu siarkowego i ogrzewać roztwór do wydzielania par kwasu siarkowego. Następnie dodać 5 cm³ kwasu solnego, 100 cm³ wody i ogrzewać do rozpuszczenia się soli. Wytrącić na gorąco wodorotlenki dodając amoniak kroplami, aż do całkowitego wytrącenia, po czym dodać kilka kropli nadmiaru. Zlewkę z całą jej zawartością pozostawić na płycie grzejnej do skoagulowania osadu. Osad odsączyć przez miękki sączek, przemyć kilkakrotnie gorącą wodą i przenieść do zlewki, przemywając sączek gorącym roztworem kwasu solnego. Roztwór ogrzać do wrzenia, zredukować żelazo trójwartościowe

chlorkiem cynawym i dalej postępować, jak przy nastawianiu miana roztworu dwuchromianu.

1.2.4. Obliczanie wyników. Zawartość żelaza (X) obliczyć w procentach wg wzoru

$$X = \frac{V \cdot K}{m} \cdot 100 \quad (4)$$

w którym:

V — objętość roztworu dwuchromianu potasowego zużytego do miareczkowania żelaza, cm³,

K — miano roztworu dwuchromianu potasowego wyrażone w gramach żelaza na 1 cm³ roztworu,

m — odważka próbki, g.

1.2.5. Dopuszczalne różnice między wynikami równoległych oznaczeń przy zawartości żelaza:

od 1,0 do 2,0% — 0,10%,

powyżej 2,0 do 5,0% — 0,20%,

powyżej 5,0 do 8,0% — 0,25%,

powyżej 8,0 do 20,0% — 0,30%.

1.3. Metoda absorpcji atomowej

1.3.1. Zasada oznaczania — rozpuszczenie próbki w kwasach i pomiar absorpcji atomowej przy długości fali rezonansowej 248,3 nm.

1.3.2. Odczynniki i roztwory

a) Kwas solny (1,18) i roztwór 1+5.

b) Kwas azotowy (1,14).

c) Wzorcowy roztwór żelaza: 0,100 g żelaza o zawartości minimum 99,99%Fe rozpuścić w 20 cm³ roztworu kwasu solnego (1+1), przenieść do kolby pomiarowej pojemności 1000 cm³, uzupełnić wodą do kreski i wymieszać. 1 cm³ roztworu zawiera 0,1 mg Fe.

1.3.3. Aparatura — spektrometr do absorpcji atomowej ze źródłem promieniowania charakterystycznego dla żelaza, płomień acetylen-powietrze.

1.3.4. Wykonanie oznaczania

1.3.4.1. Przygotowanie krzywej wzorcowej. Do jedenastu kolb pomiarowych pojemności 100 cm³ odmierzyć: 0; 1,0; 2,0; 3,0; 4,0; 5,0; 6,0; 7,0; 8,0; 9,0 i 10,0 cm³ roztworu wzorcowego. Do każdej kolby dodać po 2 cm³ kwasu solnego, uzupełnić wodą do kreski i wymieszać. Seria wzorcowa obejmuje zakres 1 ÷ 10 µg Fe/cm³. Zmierzyć absorpcję atomową żelaza bezpośrednio przed i po pomiarze absorpcji roztworów badanych.

1.3.4.2. Przebieg analizy. W zależności od spodziewanej zawartości żelaza odważyć 0,5 ÷ 1,0 g próbki, umieścić w zlewce pojemności 400 cm³, zwilżyć wodą, dodać 15 cm³ kwasu solnego, lekko ogrzać i dodać 5 cm³ kwasu azotowego. Roztwór odparować do suchej pozostałości, dodać 20 cm³ kwasu solnego i odparować do wilgotnej pozostałości. Następnie dodać 10 cm³ roztworu kwasu solnego (1+5), zagotować, ostudzić, przenieść do kolby pomiarowej pojemności 500 cm³, uzupełnić do kreski wodą i wymieszać. W zależności od spodziewanej zawartości żelaza odebrać część roztworu próbki wg tablicy, przenieść do kolby pomiarowej pojemności 100 cm³, uzupełnić wodą do kreski i wymieszać.

Zawartość żelaza %	Odważka próbki g	Objętość odebranej części roztworu cm ³
od 0,1 do 1,0	0,5	całość
powyżej 1,0 do 5,0	1,0	10
powyżej 5,0 do 10,0	0,5	10

Zmierzyć absorpcję atomową żelaza w roztworze analizowanej próbki równoległe z roztworami wzorcowymi i roztworem ślepej próby. Zawartość żelaza odczytać z krzywej wzorcowej.

1.3.5. Obliczanie wyników. Zawartość żelaza (X) obliczyć w procentach wg wzoru

$$X = \frac{(c - c_1) \cdot V}{10000 \cdot m} \cdot 100 \quad (5)$$

w którym:

c — stężenie żelaza w roztworze badanej próbki, $\mu\text{g}/\text{cm}^3$,

c_1 — stężenie żelaza w roztworze ślepej próby, $\mu\text{g}/\text{cm}^3$,

V — objętość roztworu, cm^3 ,

m — odważka próbki odpowiadająca odebranej części roztworu, g.

1.3.6. Dopuszczalne różnice między wynikami równoległych oznaczeń przy zawartości żelaza:

od 0,1 do 1,0% — 0,025%,

powyżej 1,0 do 2,0% — 0,05%,

powyżej 2,0 do 5,0% — 0,1%,

powyżej 5,0 do 8,0% — 0,2%,

powyżej 8,0 do 10,0% — 0,3%.

2. OZNACZANIE ZAWARTOŚCI ŻELAZA DWUWARTOŚCIOWEGO (ORAZ SUMY INNYCH SUBSTANCJI REDUKUJĄCYCH)

2.1. Zasada oznaczania — rozpuszczenie próbki bez dostępu powietrza w kwasie solnym i miareczkowanie roztworem nadmanganianu potasowego. Metodę można stosować do materiałów nie zawierających związków jednowartościowej miedzi i bituminów.

2.2. Odczynniki i roztwory

a) Kwas solny (1,18).

b) Kwaśny węgiel sodowy i roztwór nasycony.

c) Siarczan manganawy, roztwór w kwasie fosforowym i siarkowym: 65 g $\text{MnSO}_4 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$ rozpuścić w 600 cm^3 wody, dodać 135 cm^3 kwasu fosforowego (1,7) oraz 130 cm^3 kwasu siarkowego i rozcieńczyć wodą do objętości 1000 cm^3 .

d) Nadmanganian potasowy, roztwór o $c(\frac{1}{5}\text{KMnO}_4) = 0,1 \text{ mol}/\text{dm}^3$: 3,27 g nadmanganianu potasowego rozpuścić w wodzie w kolbie pomiarowej pojemności 1000 cm^3 , uzupełnić wodą do kreski i wymieszać. Roztwór pozostawić do odstania na 10 ÷ 15 dni, po czym

przesączyć przez sącdek do butli z ciemnego szkła. Miano roztworu nadmanganianu potasowego oznaczyć w następujący sposób: odważyć 0,3 ÷ 0,4 g szczawianu sodowego wysuszonego w temperaturze 105°C, rozpuścić w 400 cm^3 wody, dodać 20 cm^3 roztworu kwasu siarkowego (1+2) i po ogrzaniu do temperatury 80°C miareczkować roztworem nadmanganianu potasowego do wystąpienia różowego zabarwienia.

Miano roztworu nadmanganianu (K) wyrażone w gramach żelaza na 1 cm^3 obliczyć wg wzoru

$$K = \frac{m \cdot 0,8335}{V} \quad (6)$$

w którym:

m — odważka szczawianu sodowego, g,

V — objętość roztworu nadmanganianu potasowego zużytego do miareczkowania szczawianu sodowego, cm^3 ,

0,8335 — masa żelaza odpowiadająca 1 g szczawianu sodowego.

2.3. Wykonanie oznaczania. Odważyć 1 g próbki do kolby stożkowej pojemności 300 cm^3 , dodać 1 g kwaśnego węgla sodowego oraz 25 cm^3 kwasu solnego. Wylot kolby zamknąć nasadką szklaną Contat-Gockela, umieszczoną w korku gumowym i napełnioną roztworem kwaśnego węgla sodowego. Kolbę ogrzewać umiarkowanie, aby przyspieszyć rozpuszczanie próbki. Jeśli wydziela się siarkowódz, przedłużyć ogrzewanie do całkowitego usunięcia go z roztworu. Rozpuszczoną próbkę ochłodzić, uzupełniając roztwór w nasadce w miarę jego ubywania. Z chwilą wyrównania ciśnienia w kolbie z ciśnieniem atmosferycznym (gdy roztwór węgla przestanie być wciągany), dodać do kolby 50 cm^3 roztworu siarczanu manganawego, rozcieńczyć wodą do objętości 150 cm^3 i szybko miareczkować roztworem nadmanganianu potasowego do słabo różowego zabarwienia, nie znikającego przez pół minuty.

2.4. Obliczanie wyników. Zawartość żelaza dwuwartościowego (X) obliczyć w procentach wg wzoru

$$X = \frac{V \cdot K}{m} \cdot 100 \quad (7)$$

w którym:

V — objętość roztworu nadmanganianu potasowego zużytego do miareczkowania żelaza dwuwartościowego, cm^3 ,

K — miano roztworu nadmanganianu potasowego wyrażone w gramach,

m — odważka próbki, g.

2.5. Dopuszczalne różnice między wynikami równoległych oznaczeń przy zawartości żelaza dwuwartościowego:

od 0,5 do 2,0% — 0,10%,

powyżej 2,0 do 5,0% — 0,15%.

K O N I E C

INFORMACJE DODATKOWE

1. Instytucja opracowująca normę — Instytut Metali Nieżelaznych, Gliwice.

2. Istotne zmiany w stosunku do ZN-72/MPC-MN-02832. Dodano metodę absorpcji atomowej. Dotychczas obowiązująca ZN-72/MPC-MN-02832 zostaje unieważniona z dniem 1 lipca 1987 r.

3. Autorzy projektu normy — mgr K. Zdybiewska, mgr M. Wójcik — Zakłady Górniczo-Hutnicze ORZEŁ BIAŁY.